

Canvis en el treball:

tendències regionals i sectorials, canvis en els salaris, nous perfils

Les evidències constatades el 2006

En els darrers anys la situació del treball al món no ha millorat paral·lelament al creixement. Segons estimacions de l'Organització Internacional del Treball (OIT), el 2003 hi havia 185,9 milions d'aturats buscant feina, mentre que a finals del 2005 el nombre d'aturats al món havia pujat a 191,8 milions de persones (un augment de 2,2 milions des de 2004 i de 34,4 milions des de 1995). L'OIT destaca que encara que, efectivament, hi hagi més persones "amb feina", hi ha alhora més aturats que en el passat. El fort creixement econòmic dels dos darrers anys no ha aconseguit compensar l'augment en la quantitat de persones que busquen feina. Simultàniament al deteriorament del treball s'ha produït un creixement en l'economia informal en algunes regions en desenvolupament. Els treballadors de l'economia informal, resultat de l'absència de xarxes de protecció, corren el perill de convertir-se fàcilment en treballadors pobres (actualment quasi 600 milions). La reducció de la pobresa en molts països depèn en gran part d'aquesta vulnerabilitat del mercat de treball.

Els informes de l'OIT indiquen que la debilitat de la major part de les economies per crear nous llocs de treball, o per aconseguir un augment de salaris, juntament amb una sèrie de catàstrofes naturals i a l'augment del preu de l'energia, afecten amb particular duresa els treballadors pobres del món. L'informe sobre les tendències del treball en el món assenyala que malgrat el creixement del 4,3% del PIB el 2005, només 14,5 milions dels més de 500 milions de treballadors del món en condicions de pobresa extrema van aconseguir superar la línia de pobresa d'1 dòlar al dia per persona.

"L'informe d'aquest any demostra un cop més que el creixement econòmic no és capaç de satisfer per si mateix les necessitats mundials de treball. Això està alençant la reducció de la pobresa en molts països", va dir el director general de l'OIT, Juan Somavia. "Estem afrontant una crisi mundial del treball de proporcions enormes i un dèficit de treball decent²³ que no es resoldrà sense fer res. Són necessàries noves polítiques i accions per afrontar aquests problemes."

Tendències regionals

El major creixement en la desocupació es va registrar a l'Amèrica Llatina i el Carib, on el nombre d'aturats va augmentar en 1,3 milions aproximadament i la taxa d'atur va arribar al 8%. L'Europa central i oriental (no UE) i les regions CEI també van experimentar un increment de la desocupació, que es va situar en el 9,7%. En els països desenvolupats i la Unió Europea les taxes d'atur van disminuir des del 7,1% el 2004 fins al 6,7% el 2005.

La taxa de desocupació en les subregions d'Àsia no va registrar grans variacions. El nord d'Àfrica i l'Orient Mitjà continuen essent les regions amb la taxa de desocupació més alta en el món: 13,2% el 2005. A l'Àfrica subsahariana la taxa es va mantenir en el 9,7%, la segona més alta en el món. La regió va registrar també l'índex més alt de treball en condicions de pobresa, posant així en evidència la

23. Aconseguir un increment del "treball decent" és l'objectiu més important de l'OIT des de l'any 2000. El defineix com a treball en plenes condicions de llibertat, digne, sense humiliacions ni fustigacions, en condicions d'equitat, igualtat de tracte i oportunitats i en condicions de seguretat (protecció social, atur i protecció dels ingressos salarials).

24. The Economist. Economist Intelligent Unit. Foresight 2020. Economic, industry and corporate trends. A report from the EIU sponsored by Cisco Systems, 2006.

necessitat urgent d'afrontar el dèficit de "treball decent". El nombre de treballadors en condicions de pobresa —1 dòlar al dia— va disminuir el 2005, excepte a l'Àfrica subsahariana, on va augmentar 2,5 milions, i a l'Orient Mitjà i el nord d'Àfrica, on no es van registrar variacions majors. El nombre total de treballadors que viuen en condicions de pobresa de dos dòlars al dia tan sols va disminuir a l'Europa central i oriental (no UE) i la CEI, Amèrica Llatina i el Carib, i de manera més consistent a l'Àsia oriental. D'una banda va augmentar a l'Àsia sud-oriental i el Pacífic, a l'Àsia meridional, a l'Orient Mitjà, al nord d'Àfrica i especialment a l'Àfrica subsahariana. Segons l'informe de l'OIT l'impacte de l'alt cost de l'energia en la pobresa i el treball varia segons la regió. La regió que es veurà més afectada és l'Àfrica subsahariana, on ja es dona per suposat que no aconseguirà els Objectius de Desenvolupament del Mil·lenni (reduir la pobresa a la meitat per al 2015).

A l'**Àfrica subsahariana**, el gran nombre de treballadors pobres —sense comptar la pandèmia del VIH/sida— és el major obstacle que impedeix el creixement i el desenvolupament. Es preveu que a les **economies en transició** millorarà en certa mesura la situació del mercat de treball gràcies a les inversions estrangeres que ha atret. Una demanda interna vigorosa, l'increment del comerç i la liquidació dels problemes inherents a la transició són símptomes esperonadors. També el VIH/sida constitueix una amenaça per l'ulterior desenvolupament de certes economies de la regió. S'estima que en els **països industrialitzats** disminuiran les taxes d'aturats si el creixement del PNB als Estats Units promou el treball i la creació de llocs de treball, en seguir augmentant la població en edat de treballar a Europa. La probabilitat d'aconseguir l'Objectiu de Desenvolupament de les Nacions Unides per al Mil·lenni, consistent a reduir a la meitat la pobresa en el món d'avui per al 2015, i de crear el nombre de llocs de treball necessaris per a reduir a la meitat la desocupació i el nombre de treballadors pobres, depèn del fet que s'aconsegueixi un creixement més ràpid en l'economia mundial, en particular en les economies industrialitzades. També dependrà cada cop més del desenvolupament d'economies en ràpid creixement com la Xina o l'Índia, no només perquè a aquests països els correspon una part important de la població activa mundial, sinó perquè influeixen positivament en el creixement d'altres països —i els seus respectius mercats de treball. Encara que algunes projeccions de creixement de la renda i de canvis estructurals impliquen que centenars de milions de persones —especialment a l'Índia— surtin de la pobresa durant els pròxims 15 anys, segueix havent-hi una proporció significativa de mà d'obra global i les seves famílies encara estaran per sota de la línia de pobresa el 2020.²⁴ A la Xina, el desenvolupament depèn de la creació d'un mercat de treball més dinàmic, especialment en el subdesenvolupat sector dels serveis. És, a més, indispensable reestructurar les empreses estatals i l'agricultura i reformar el sistema financer, per no haver de subvencionar les unitats deficitàries.

Mesures per facilitar el creixement futur

L'OIT sosté que s'han de crear nous llocs de treball a les zones més pobres si es vol aconseguir el 2015 l'Objectiu de Desenvolupament de les Nacions Unides per al Mil·lenni. S'assenyala que dels esforços que es realitzin per col·locar la política de treball en un pla d'igualtat amb la política macroeconòmica dependrà que el creixement del PNB impliqui un augment en el treball.

L'increment de la desocupació i del subtreball segueix plantejant un problema mundial. A més, la mateixa pobresa impedeix la creació de llocs de treball. Els

enormes dèficits en educació, en sanitat i ara en l'anomenada *bretxa digital* constitueixen barreres insalvables per tal que els pobres adquireixin les facultats que els permetin progressar. L'OIT recomana una política en pro dels pobres mitjançant el treball decent, la qual cosa pressuposa la creació d'oportunitats de treball que ajudin les dones i els homes a aconseguir un treball productiu i remunerador en condicions de llibertat, seguretat i dignitat humana.

La persistència d'un creixement que no creï llocs de treball constitueix un fre al creixement futur, ja que cap país pot suportar una desocupació creixent durant molts anys (la persistència en la contractació de la demanda acaba limitant el creixement econòmic), sense tenir en compte el malbaratament de capital humà que ocasiona. L'establiment del treball decent no només implicaria una reducció de la pobresa, sinó que alhora crearia els requeriments previs indispensables per al creixement futur.

A totes les regions del món, les taxes de desocupació juvenil són molt superiors a les totals. Quan no s'aprofita el gran potencial dels joves, no només es fa un malbaratament sinó que a més corre perill la prosperitat futura. Els joves sense feina es senten frustrats, s'enquisten més del que voldrien en el sistema educatiu o obliden les seves destreses perquè no en fan ús.

Per tal que les regions en desenvolupament puguin solucionar aquests problemes, es requeriran programes ambiciosos d'assistència internacional que facilitin l'accés als mercats dels països desenvolupats i redueixin el servei del deute i els deutes externs; gràcies a això es podrà disposar de recursos destinats a programes de reforma en pro d'una millor governança (millors institucions), de la creació de llocs de treball i de la reducció de la pobresa.

Sense aquesta ajuda, la major part del món en desenvolupament no es trobarà en condicions d'aprofitar el creixement de la demanda mundial.

Únicament serà possible superar totes aquelles dificultats si els responsables polítics deixen de tractar al treball com un tema residual i situen el treball decent en el centre mateix de la política econòmica i social. Es preveu que el PNB creixerà en un futur pròxim. Però només si aquest creixement comporta en el futur el del "treball decent" es crearan les condicions per a un creixement perdurable i per a la reducció de la pobresa.

Tendències mundials del treball juvenil

La desocupació al món afecta més a joves que a adults; a més, els joves tenen tres vegades més probabilitats de quedar-se a l'atur que els adults. Els joves que treballen ho fan de forma intermitent (treball temporal, parcial, eventual, etc.), d'aquí que es consideri que el treball en els joves resulta més vulnerable i mostra riscos d'exclusió social (els joves són els primers a ser acomiadats en una recessió).

Els joves representen només el 25% de la població en edat de treballar; tanmateix, la seva taxa de desocupació és del 47%. El desavantatge relatiu dels joves en el mercat laboral és més gran en el món en desenvolupament (la probabilitat de no tenir treball és per a un jove d'un país en desenvolupament 3,8 vegades major que la d'un adult, mentre que per a un d'una economia desenvolupada ho és 2,3 vegades).

Les regions amb més proporció de joves en el total de la població en edat de treballar (Àsia meridional, Orient Mitjà, nord d'Àfrica i Àfrica subsahariana) són els que es troben en la pitjor situació. El futur dels joves d'aquestes regions depèn del creixement econòmic i del tipus —nombre de llocs i qualitat de la feina— de treball que aquest creixement produeixi. En les economies industrialitzades el problema és menys greu (a causa del canvi demogràfic); tanmateix, l'evidència indica que si no s'adopten mesures específiques, la desocupació juvenil no es reduirà per si sola.

La incapacitat per trobar una feina provoca un sentiment d'exclusió i inutilitat entre els joves i pot augmentar la seva participació en activitats il·legals. Els joves aturats es queden més temps a les seves cases i això redueix la capacitat financera de les famílies i reforça el cercle de pobresa.

El 2015, 660 milions de joves estaran buscant treball (mai abans a la història s'havia produït un fenomen d'aquesta magnitud). Les oportunitats de treballs decents hauran de créixer de forma substancial especialment a l'Àfrica subsahariana (on viuran 30 milions de joves més en aquestes dates) i a l'Àsia Meridional (21 milions de joves més), per retenir en els seus països d'origen aquests contingents de joves sense esperança i sense feina.

Tendències globals en el treball per als pròxims 15 anys²⁵

Creixement lent del treball

Els factors demogràfics i les dificultats per augmentar les taxes de participació de la mà d'obra, així com un modest alentiment en el creixement de la producció, conduiran a una caiguda en l'índex de creixement en el treball global en el futur. La mitjana anual de creixement del treball es projecta a la baixa des d'un 1,4% en el període 2006-2010 fins al 0,8% del període 2010-2020.

L'alentiment gradual en el creixement del treball serà un fenomen universal, encara que els índexs reals de creixement del treball variaran profundament en les diverses regions. El creixement d'Àsia explicarà els dos terços de l'augment, aproximadament, i tan sols l'Índia explicarà més del 30% de l'augment net en el treball global amb els seus 140 milions de nous llocs de treball.

Una més alta participació en la força del treball pot ajudar a mitigar les pressions demogràfiques i elevar la taxa de creixement a llarg termini. Així, per exemple, ho recomana The Goldman Sachs Group en una anàlisi que realitza per al Japó (es creu que la població del Japó es reduirà en un 30% cap al 2050), on la participació femenina en el mercat de treball és molt reduïda en comparació amb la dels Estats Units (vegeu l'apartat de *womenomics*).

25. Resubmit de Foresight 2020, EIU (2006).

Taula 2.2 Nous llocs de treball a les economies del món

	<i>Milions</i>	<i>% de l'increment net mundial</i>
<i>Àsia (països en desenvolupament)</i>	<i>315,5</i>	<i>67,0</i>
<i>Xina</i>	<i>65</i>	<i>13,8</i>
<i>Índia</i>	<i>142,4</i>	<i>30,2</i>
<i>Amèrica Llatina</i>	<i>45</i>	<i>9,5</i>
<i>EUA</i>	<i>12,5</i>	<i>2,6</i>
<i>UE25</i>	<i>8,4</i>	<i>1,8</i>
Total	471,3	100

Font: Economist Intelligence Unit

Desplaçament en la participació regional/sectorial del treball

Per als països desenvolupats, continuarà la transferència de llocs de treball des del sector de la fabricació (especialment, però no només, en les activitats intenses en mà d'obra) als mercats emergents.

Quasi tot l'augment del treball als Estats Units i Europa es concentrarà en el sector serveis, especialment en els segments de valor afegit més alts. Als Estats Units les noves tecnologies en IT, biotecnologies i productes farmacèutics sostindran el creixement i explicaran una part significativa de l'augment en el treball total.

Als Estats Units s'espera un augment important en el treball en serveis —des d'un índex ja alt del 85% fins arribar al 90% del total del mercat laboral—. Educació, sanitat, serveis professionals i de negocis tindran una forta incidència en el creixement projectat del treball.

Pressió sobre els salaris

La globalització continuarà provocant grans canvis en els preus relatius del treball i del capital. L'entrada completa de la Xina, l'Índia i Europa oriental en l'economia global ha doblat la quantitat de mà d'obra global. Això ha exercit una pressió cap a la baixa en els sous mitjans a tot el món.

S'ha produït una tendència a la disminució de la participació dels sous en els ingressos i en el creixement dels beneficis. Però no totes les categories de treballadors se n'han vist afectades de la mateixa manera. En el món desenvolupat els treballadors de baixa qualificació continuaran perdent rendes en relació als treballadors qualificats, com ha anat passant fins ara. Tanmateix, fins i tot els treballadors que experimentaran aquesta pressió en els seus sous es beneficiaran, com a accionistes i pensionistes del futur, d'un ús més eficient del capital global.

A llarg termini, el creixement de la productivitat del treball determinarà la taxa d'increment dels sous reals. El sou mitjà brut mensual ponderat a escala mundial en termes nominals de dòlars americans es doblarà aproximadament entre el 2005 i el 2020. Això significa que el 2020 el treballador mitjà del món estarà un 45% més ben pagat que ara. Això representa una millora significativa, especialment davant la pressió a la baixa en els sous esmentada abans.

Cal destacar que la mitjana mundial emmascara una considerable variació interregional. El fort creixement de la productivitat i l'apreciació del tipus de canvi real sostindran un creixement molt més ràpid en els sous —en dòlars americans— en

molts mercats emergents, especialment a l'Àsia i Europa oriental. El creixement del sou mitjà a la Xina, expressat en dòlars americans, és projectat amb un factor de 4,5 entre 2005 i 2020. A l'Índia, amb diverses dinàmiques del mercat de treball, implica un creixement més lent, encara que fins i tot aquí s'espera que els sous es tripliquin. En els nous estats membre de la UE, es pronostica un augment dels sous de 2,5 vegades (sempre mesurats en dòlars americans).

A l'Amèrica Llatina, per contra, la tendència és oposada. De fet s'espera que augmenti la diferència entre els països desenvolupats i els sous llatinoamericans entre enguany i el 2020. Per exemple, actualment el sou mitjà en el Brasil és el doble que a la Xina i l'Índia. Abans del 2020, s'espera que el sou mitjà del Brasil estigui un 30% per sota del sou mitjà de la Xina.

Nova tipologia de treballador

Els treballadors qualificats necessitaran desenvolupar noves destreses. Les relacions interpersonals, gestió i creativitat seran essencials per desenvolupar avançades competitives sostenibles en els pròxims 15 anys. Les destreses en gestió i habilitats personals seran les dues més importants segons aquest estudi.

La transició de la força del treball cap a aquest perfil pot ser difícil, fer coses es més fàcil que crear-les (i crear coses i renovar-les contínuament serà un sí cap al futur). Una qüestió crítica per als governs i les societats serà determinar com educar convenientment la força de treball per als canvis en l'economia globalitzada en el futur. També les empreses estaran interessades a retenir els qui tenen més talent, i per saber si la pròpia força de treball va per bon camí les companyies n'hauran de mesurar la creativitat i la innovació a través de diversos mètodes —per exemple, l'auditoria de serveis— i també hauran de monitoritzar com s'incrementen aquestes habilitats. D'altra banda, també hauran de desenvolupar eines intel·ligents per analitzar, promoure, reconèixer i dissenyar sistemes de recompensa per retenir els seus treballadors amb talent. Com a conseqüència d'aquesta nova tipologia de treballador, les inversions en IT hauran d'orientar-se més que en el cost o en la eficiència, cap a la interrelació i millora de l'experiència del treballador —així com ja s'ha determinat que haurà d'orientar-se a la millora de l'experiència del client. Tot això comportarà que la formació sigui cabdal en l'àrea de recursos humans. Saber gestionar el capital intel·lectual serà una altra de les àrees fonamentals d'inversió per tal de guanyar avantatges competitius a través de la creativitat i de la innovació.

D'altra banda, la transformació en les condicions de treball que es produeix per la interacció de les noves tecnologies i els nous patrons organitzatius incrementa els riscos psicològics en el treball. Si bé la robotització i l'automatització estan reduint riscos físics i el nombre d'accidents, creen condicions de treball noves que tenen risc d'estrès. A això s'ha d'afegir un ritme de treball més ràpid, diversitat de tasques en un mateix lloc de treball, més responsabilitat, major nombre de controls de qualitat, etc. Per al futur les empreses s'interessaran a retenir el seu capital humà, ja que el cost relatiu d'aquest serà creixent i els millors talents requeriran millors condicions per tal de no abandonar els seus llocs de treball.